14. helmikuuta 2025
Kirjallinen asiantuntijalausunto suullisen lausunnon oheen
BIOS-tutkimusyksikkö, tutkija Ville Lähde

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta https://www.eduskunta.fi/pdf/VNS+7/2024
Kysymys: Tulevaisuusvaliokunta toivoo kuulevansa kokonaisarvionne selonteosta sekä näkemystänne siitä, miten eduskunnan ponnet eli valiokunnan edellisen mietinnön (TuVM 1/ 2021) lopusta löytyvät numeroidut kannanottoehdotukset on huomioitu. [Linkki mietintöön: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/TuVM_1+2021.aspx]
Lisäksi, valiokunta pyytää teitä ehdottamaan muutamia erityisen vaikuttavia kestävän kehityksen kysymyksiä, joiden ratkaisemiseen Suomessa olisi hyvät edellytykset keskittyä, riippumatta siitä onko ne käsitelty selonteossa.

Lausunnon pääsanomat:

- Suomen kaltaisen vauraan hyvinvointiyhteiskunnan kannalta ensisijaisia ovat ne kestävän kehityksen tavoitteet, joissa lähtötilanne oli huono ja joissa on edistytty huonosti tai jopa otettu takapakkia.
- Kestävän kehityksen tavoitteiden huomioinnissa tarvitaan tavoitteiden välistä priorisointia, mitä nykyinen selonteon malli ei heijasta. Käytännössä priorisointi tarkoittaa Suomen ekologisen velan lyhentämistä.
- Vaikka ekologisen kestävyyden puutteet ovat kotimaassa merkittäviä, Suomella on hyvät edellytykset saada aikaan paljon aikaan, etenkin ekologisen siirtymän suunnittelulla ja koordinoinnilla.
- Luonnonsuojelurahoituksen väheneminen synkentää tilannekuvaa.
- Kansainvälisesti Suomella on paljon konkreettista kokemusta kehitysyhteistyössä ja edellytykset jatkaa sitä, mutta rahoituksen leikkaukset uhkaavat tätä ja ovat Agenda 2030:n globaalin kokonaistavoitteen vastaisia.

Kiitän mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston selonteosta koskien YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030:n toimeenpanoa.

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 luotiin vuosille 2016–2030 globaalin kokonaiskehityksen näkökulmasta. Agendaan kuuluvat 17 kestävän kehityksen tavoitetta (Sustainable Development Goals) alatavoitteineen poikkeavat aiemmista vuosituhattavoitteista (Millennium Development Goals) ennen kaikkea siten, että ekologiset näkökohdat on tuotu laajemmin mukaan. Niinpä kun vuosituhattavoitteet koskettivat ensisijaisesti köyhempiä yhteiskuntia tai sellaisia, joissa on merkittävää sisäistä eriarvoisuutta, kestävän kehityksen tavoitteet koskevat kaikkia, jokaista yhteiskuntaa. Vauraille yhteiskunnille kuten Suomelle leimallisia ovat runsaaseen materiaaliseen ja energeettiseen kulutukseen nivoutuvat ympäristöongelmat, eli heikko ekologinen kestävyys.

Kaikki kestävän kehityksen tavoitteet eivät koske kaikkia maita samalla painoarvolla yksinkertaisesti siitä syystä, että mailla on erilaiset *lähtötilanteet*. Onkin jossain määrin harhaanjohtavaa sanoa Valtioneuvoston selonteon tapaan, että Suomi on "saavuttanut hieman yli 86 prosenttia asetetuista 17:stä kestävän kehityksen tavoitteista", koska pitkälti tilanne oli tuo jo ennen kestävän kehityksen tavoitteiden luomista. Suomen kaltaisen vauraan hyvinvointiyhteiskunnan kannalta ensisijaisia ovat ne tavoitteet, joissa lähtötilanne oli huono ja joissa on edistytty huonosti tai jopa otettu takapakkia.

Kuten Valtioneuvoston selonteko oikein toteaa, kestävän kehityksen tavoitteissa "ympäristö, talous ja ihminen otetaan tasavertaisesti huomioon". Mutta tämä kuvaa nimenomaan Agenda 2030:ssa tavoiteltua kokonaiskestävyyden *lopputulosta*, ja globaalista näkökulmasta. Mikäli jokainen maa arvottaa jokaista tavoitetta samalla painoarvolla omasta lähtötilanteestaan huolimatta, on vaarana, että Suomen kaltaiset maat antavat helpompien – eli jo kauan sitten saavutettujen – tavoitteiden kompensoida heikkoa suoritusta muissa tavoitteissa. Kokonaiskestävyydessä ekologinen kestävyys on kuitenkin perustavampaa, edellytys kaikelle muulle, eikä sitä voida korvata muulla.

Kestävän kehityksen tavoitteiden huomioinnissa tarvitaan tämän vuoksi tavoitteiden välistä priorisointia, mitä nykyinen selonteon malli ei heijasta. Jokaista tavoitetta esitellään samalla painoarvolla vailla kokonaisnäkemystä siitä, mitkä ovat Suomelle ensisijaisia ja kiireellisimpiä. Selonteko ei heijasta tärkeää kannanottoehdotusta "painottaa kestävän kehityksen politiikassa etenkin Suomen ekologisen velan lyhentämistä". Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutusta ja sen selontekoja tulisi siksi perusteellisesti uudistaa tästä näkökulmasta.

Tulevaisuusvaliokunta pyytää kutsuttuja ehdottamaan muutamia erityisen vaikuttavia kestävän kehityksen kysymyksiä, joiden ratkaisemiseen Suomessa olisi hyvät edellytykset keskittyä. Vastaus asettuu hieman eri tavoin riippuen siitä, puhutaanko kestävän kehityksen edistämisestä Suomessa vai kansainvälisesti.

Kotimaassa Suomen kaltaisella yhteiskunnalla suurimmat puutteet ovat ekologisessa kestävyydessä, mutta kääntäen edellytykset saada aikaan paljon ovat suuret, kun yhteiskunta on globaalisti katsoen vauras ja osaaminen korkeatasoista. Kokonaiskestävyyden näkökulmasta tähän painotukseen on myös velvollisuus. Toistaiseksi tämä ei kuvaa suomalaisen yhteiskunnan todellisuutta. Luonnon monimuotoisuus jatkaa heikkenemistään Suomessa: selonteko käsittelee tässä kohdin lähinnä luonnonsuojelua, mutta luontokadon torjunta vaatii toimia myös monilla muilla saroilla. Ilmastotoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi, etenkin kun huomioidaan nettopäästöjen pysyminen pitkään lähes samalla tasolla. Ja kuten Valtioneuvoston selonteko kuvaa, luonnonvarojen kulutus on korkealla ja kiertotalouden edistyminen heikkoa.

Suomalaisen yhteiskunnan koheesio, kansainvälisesti katsoen korkea luottamus tieteeseen ja yhteistyön historia antavat myös mahdolliset tällaisen ekologisen siirtymän suunnitteluun ja koordinointiin niin, että hyvinvoinnista voidaan pitää kiinni samalla kun luonnonvarojen kulutusta ja negatiivisia ympäristövaikutuksia vähennetään. Tavoitellaan kokonaiskestävyyttä lopputuloksena, mutta tiedostetaan eri tavoitteiden välinen epäsuhtainen lähtötilanne.

Selonteon tapa luetella yksittäisiä toimia asettamatta niitä tärkeys- tai mittakaavasuhteisiin jättää myös näkymättömiin esimerkiksi luonnonsuojelun rahoituksen vähenemisen. Tämä on ekologiselle kestävyydelle vastakkainen kehityskulku. Yksittäisten toimien luetteleminen ilman tätä olennaista taustatietoa luo harhaanjohtavan tilannekuvan.

Sama koskee kehitysyhteistyön rahoituksen vähenemistä: raportti luettelee vaikuttavan joukon kehitysyhteistyötoimia eri kestävyystavoitteiden kohdalla, mutta rahoituksen väheneminen mainitaan vain kerran (s. 72). Asia kuitenkin koskee kehitysyhteistyötoimintaa lukuisten tavoitteiden kohdalla.

Suomen kehitysyhteistyöllä on pitkät perinteet ja erityisiä osaamisalueita, joita selonteossa hyvin kuvataan. Suomelle leimalliset edellytykset ja osaaminen on rakennettu pitkällä työllä, ja rahoituksen väheneminen vaarantaa nämä edellytykset. Globaalisti katsoen vauraana ja hyvinvoivana yhteiskunnalla Suomella on myös taloudellisesti epävarmoista ajoista huolimatta mahdollisuudet tukea sellaista kaikkia maita koskevaa kokonaiskestävyyttä, jota Agenda 2030 hakee. Jos tästä päämäärästä livetään vedoten vain oman yhteiskunnan kokonaiskestävyyteen, irtaannutaan Agenda 2030:n hengestä.

Kunnioittavasti,

FT Ville Lähde
ville.lahde@bios.fi
BIOS-tutkimusyksikkö